

Er komt limonade uit de kraan

Creativiteit stimuleren in de klas

Door: Rob de Haas

De wil om anders tegen zaken aan te kijken, zelfopgelegde patronen te doorbreken en op zoek te gaan naar het juiste, tweede antwoord, is kenmerkend voor een creatieve houding. Hierbij gaat het niet alleen om het zoeken naar nieuwe ideeën en oplossingen, maar ook om het ontsnappen aan heersende gedachten en vastgeroeste denkbeelden. Kortom: creativiteit = de wil (verbeelding x verstand).

Leren waarnemen

Als aspecten van denken in ons onderwijs aan de orde worden gesteld, dan richten we ons vaak op de linkerhersen helft; kritisch denken, analyse, logica en debat. Dat is waardevol; het maakt echter slechts een klein deel uit van het denken. Negentig procent van onze denkfouten ontstaat door fouten in de waarneming en niet door fouten in de logica (David Perkins, Harvard University). Die waarneming, onze perceptie, dienen we op te rekken, zodat kinderen verder leren denken dan hun neus lang is. In onze rechterhersen helft ligt de gevoeligheid voor intuïtie, ruimtelijk inzicht, patronen zien en doorbreken en het leggen van verbanden. Die hersenhelft wordt in het onderwijs echter nauwelijks aangesproken. Meer aandacht voor het creatieve denken, naast het traditionele kritische denken, zorgt voor een optimaal gebruik van ons hele brein. En dat is wat men met breinvriendelijk leren beoogt. Het domein van creatief denken als belangrijke levensvaardigheid voor de 21^e eeuw verdient mondiale aandacht (UNESCO-rapportages over '21st Millenium Skills').

Negentig procent van onze denkfouten ontstaat door fouten in de waarneming en niet door fouten in de logica.

Gereedschap voor denken

Edward de Bono's zes denkhoeden en zijn 'Denktechnieken voor directe aandacht' zijn prima gereedschap om te leren creatief te denken.

Zoals een timmerman verschillende gereedschappen gebruikt om zijn

werk goed uit te voeren, zo zijn er ook technieken om de individuele denkkraft optimaal aan te wenden. Creatief denken is een vaardigheid die iedereen kan leren, net zoals je kunt leren voetballen, piano spelen of fietsen. Als je op een eiland een week lang op dezelfde plek op het strand blijft liggen, dan is en blijft jouw beeld van dat eiland beperkt tot dat specifieke stukje strand. Ga je echter bewust rondtrekken, van noord, naar west en van oost naar zuid, dan verrijk je jouw beeld. Tevens nuanceer je daarmee je oordeel. En zo gaat het met ons denken ook. Creatief denken leert je om je eerste oordeel uit te stellen, door je waarneming als het ware 'op te rekken' en niet direct te komen met datgene wat direct opkomt en het enige juiste lijkt. Het nodigt kinderen uit om bewust te leren waarnemen als basis voor het beter denken en correcter handelen.

“Creatief denken leert je om je eerste oordeel uit te stellen door je waarneming als het ware 'op te rekken' en niet direct te komen met datgene wat direct opkomt en het enige juiste lijkt.”

Leren denken biedt elk kind de ervaring zelf controle te kunnen uitoefenen op zijn leven. Je wordt niet langer alle kanten op geslingerd door de omstandigheden, of door emoties en meningen van anderen, maar je leert zelf de zaken te overdenken en beslissingen te nemen. Onderzoek van Oxford Brooks University (Engeland) en James Cook University in Queensland (Australië) hebben uitgewezen dat het aanbieden van (creatieve) 'denkvaardigheden' een

significant, positief effect heeft op het ontwikkelen van zelfvertrouwen, het vergroten van tolerantie, het gevoel voor verantwoordelijkheid en hogere scores bij reguliere testen.

Er komt limonade uit de kraan

In het kader van het thema 'Gezond gedrag' heb ik in de middenbouw van Jenaplanschool Antonius Abt (Engelen) het drinken van limonade besproken aan de hand van de zes denkhoeden van de Bono. Met *de blauwe hoed* gaf ik aan dat we vanuit het thema 'Gezond gedrag' in deze les de volgende vraag met elkaar gaan verkennen: "Wat als er voortaan limonade uit alle kranen van de school zou komen?" Met *de rode hoed* polste ik alle spontane reacties en noteerde de verhouding tussen voor- en tegenstanders: ik kwam tot 21 voorstanders en 3 tegenstanders. Nadat de klas in groepjes was verdeeld, vroeg ik elk groepje om drie minuten alleen maar vanuit *de witte hoed* na te denken: "Wat zou je over dit voorstel willen weten, welke informatie heb je nodig?" Vragen die naar boven kwamen waren o.a.:

- Geldt het voor alle dagen?
- Geldt het voor de hele dag of op sommige momenten van de dagen?
- Is er een mogelijkheid om van smaak te veranderen?
- Hoeveel kost het de school?
- Mogen wij de smaak bepalen?

Ik noteerde de nieuwe informatie en vroeg de kinderen vervolgens om zich, in dezelfde groepjes, drie minuten te concentreren op de mogelijke voordelen van deze maatregel (*gele hoed*).

Zes denkhoeden

**Advocaat van
de duivel**

De zwartkijker. De denker met de zwarte hoed vestigt de aandacht op alles wat verkeerd kan gaan, onjuist is of risico's inhoudt.

Regisseur

Overspanning van het denkproces, de metahoed. De blauwe denker definieert de problemen en regelt de opeenvolging van de verschillende denktaken.

Positivo

De kleur van de zon verbeeldt het positief en constructief denken. De gele denker is steeds op zoek naar kansen.

Objectiviteit

Maagdelijk wit denken in de vorm van feiten, cijfers en informatie.

Emotioneel

Een denker kan de rode hoed opzetten om zijn gevoel te uiten.

**Freewheelen
Uitvinder**

Deze hoed staat voor creativiteit en nieuwe ideeën, het zogenaamde out-of-the-box denken.

Het leverde een hele waslijst aan voordelen op:

- Veel lekkerder dan water
- Geeft veel energie
- Blijf ik veel beter wakker
- Smaakt beter bij mijn brood
- Krijg ik thuis niet, kan thuis niet
- Komen er veel meer kinderen naar deze school

Met *de zwarte hoed* op vroeg ik hen om na te denken over mogelijke nadelen. Enkele reacties:

- Slecht voor je tanden
- Moeten we allemaal meer naar de tandarts
- Wat als je die smaak niet lust?
- Worden we allemaal dikker
- Kunnen we nooit meer gewoon water drinken
- Krijgen we dan eerder suikerziektes?

Het idee om limonade voortaan uit alle kranen te laten komen, kwam overigens voort uit de wens van enkele ouders om limonade voor alle kinderen beschikbaar te stellen. Met *de groene hoed* op vroeg ik de kinderen om helemaal vrij met hun ideeën te komen: Bij de groene hoed is de precieze formulering van de vraag erg belangrijk. Ik formuleerde de vraag als volgt: "Hoe kunnen we dit nu ook op andere manieren dan 'de hele dag limonade uit alle kranen' voor elkaar krijgen?" Drie minuten later werden de volgende ideeën gegenereerd:

- Schakelknop op de kraan voor water – limonade
- een limonadekraan per verdieping
- Een eigen chip waarmee je de kraan op afstand kan bedienen voor verschillende limonadesmaken

- Elk uur verandering van limonadesmaak
- Leerkracht bepaalt moment van limonade (cup-of-limonade)
- Vaste limonademomenten in hele school
- Zoals bij een zeepompje, limonadepompjes bij de kraan

Aan het einde van de les heb ik, vanuit *de blauwe hoed*, de uitkomsten uit de verschillende 'denkhoeden' samengevat. Vervolgens heb ik de kinderen gevraagd om vanuit *de rode hoed* te reageren op de vraag 'wie is voor limonade in alle kranen van de school, wie is er tegen?' Nog vijf kinderen waren voorstander, de rest stemde tegen! Bijzonder is toch elke keer weer dat door deze aanpak kinderen daadwerkelijk gaan inzien dat er meer invalshoeken zijn om naar eenzelfde situatie te kijken. Als ik aan kinderen vraag hoe het kon gebeuren dat zij van mening veranderden, dan is hun standaardantwoord: "Ja, ik had gewoon niet nagedacht over de nadelen en, ja, om nou nog vaker naar de tandarts te moeten, dat zie ik helemaal niet zitten!"

Iedereen heeft ideeën

De kracht van deze zes-hoedenaanpak zit hem allereerst in het feit dat je 'gedwongen' wordt om vanuit meerdere invalshoeken dan alleen jouw eigen invalshoek te kijken naar een situatie. Daarmee wordt het eigen perspectief opgerekt en ga je 'meer zien'. Daarnaast gaan kinderen veel meer met elkaar dan tegen elkaar denken; iedereen, in het groepje en in de hele klas, wordt gevraagd om tegelijkertijd, gedurende enkele minuten, samen, vanuit één denkrichting (de kleur van de hoed geeft de denkrichting aan) te denken. Als je het 'gewoon' aan de

groep zou vragen, kan het gebeuren dat bijna altijd dezelfde kinderen aan het woord komen, waardoor de rest van de klas stopt met nadenken. Bovendien ervaren de kinderen nu dat zij allemaal in staat zijn om met hele nieuwe ideeën en oplossingen te komen, door zich te verplaatsen in die 'denk-rol' die door de kleur van de hoed wordt aangegeven. Op deze wijze ervaren kinderen dat zij zelf kunnen denken én dat creatief denken een vaardigheid is die iedereen kan leren.

Het belang van leren denken

Informatie en kennis is overal, altijd en uitermate snel voor handen. In deze tijd zullen kinderen moeten leren om daar zelf betekenis en waarde aan te geven. Denkvaardigheden in het algemeen en creatief denken in het bijzonder, zijn cruciale vaardigheden voor het onderwijs van de 21^e eeuw. Dat geldt ook en vooral voor de curricula van Pabo's en Lerarenopleidingen.

Rob de Haas is onafhankelijk trainer/schrijver. Hij traint mensen in creatieve denktechnieken en begeleidt creatieve processen en ontwikkelingsprocessen. Hij is erkend De Bono Master-trainer en werkt nationaal en internationaal in onderwijs, bedrijfsleven en topsport.

www.orange-field.com
robdehaas@orange-field.com